

Stephanus Bánca / Bánca István / Stephen Bánca
cardinalis episcopus Praenestensis / praenestei bíboros-püspök / cardinal bishop of Praeneste
Testamentum
Viterbo, 1270. július 5. / 5 July 1270

Viterbo, 1270. július 5. / Viterbo, 5 July 1270

[1] [...] /bium deauratum, unum dossale violaceum cum av[i]bus de sirico giallo.

Item [unum] dossale de panno lineo [...] / duo bacilia argentea.

It[em] una canella a[ur]ea ad sumendum sanguinem Christi.

Item una crux parva ad tenendum ante pectus de[aura]ta cum [la]pidibus pretiosis.

Item duo annuli pontificales.

Item unum manuterg[ium a]lbum / [...] sirico.

Item una planeta, una dalmatica et un[a] tunicella de diaspro albo.

Item una planeta de sciameto giallo.

Item una dalmatica et una tunicella de panno yspanico giallo.

Item una planet[a de] pan[no yspa/nico] violaceo deaurata.

Item una dalmatica et una tunicella de panno yspanic[o] violaceo virgato.

Item unum pluviale de sciameto viridi.

Item duo parvi [ca]lices cum smaltis.

Item una stola, unum manipulum et unum cingul[um] viridia [labo/r]ata cum auro.

Item unum cingulum [am]plum laboratum de sirico et auro.

Item sandalia cum auro et perlis parata.

Item una theca rubea ad ymagines cum auro et perlis parata.

Item una tobalia pro altari cum a[ur]ifrigio [a]de ymagin[es].

[Item] u[nus] / calix aureus cum ymaginibus.

Item unum turribulum aureum.

Item una mitra de diaspro albo cum lapidibus pretiosis et cameis ante et retro.

Item una mitra de diaspro alb[o] cum ymaginibus et perlis albis et [...] di[...].

Item duo sc[rinea, quorum] / quodlibet habet duos catarciones, in quibus predicte res et paramenta repos[ita] et consignata sunt.

[2] Item volo et mando quod dentur ecclesie Waciensis¹ res et paramenta huiusmodi, videlicet planeta de panno yspanico [de]aurata, una dalma[tica] / et una tunicella de panno yspanico virgato.

Item una planeta, d[al]ma[tica] et tunicella de rubeo sciameto.

Item unum pluviale de diaspro albo.

Item unum pluviale de sciameto viola[ceo].

Item unim dossale album de sirico cum floribus de[auratis]. /

I[tem] una camisa sive alb[a].

Item du[o] bac[ili]a [de] argento.

Item una theca cum corporalibus laborata cum smaltis.

Item [unum] turribulum argenteum deauratum.

Item una crux parva ad tenendum ad pectus.

Item unus anulus pontificalis. /

Item una mitra de diaspro albo cum smaltis (?).

[Item ...]ris ornatum aureum in fimbriis nisi in fine fimbr[iarium].

[Item ... mi]tra de diaspro albo cum perlis et floribus deau[rat]is.

Item unum s[c]rineum in quo [res et] paramenta huiusmodi reposita [et consi]/gnata sunt.

[3] Item volo et [mando] quod de[ntur] Romane Ecclesie [...] magna et sciameto albo [...] auri]frigio d[...] smaltis et lap[idibus ... et una] tunicella de al[bo] sciameto.

[4] Item volo et mando do[mini]s in]/frascriptis familiaribus [me]is, prout [inf]ra contine[tur], vi]delicet fratri Bentiv[egna]² et fratri Gratie³ ordinis fratrum Minorum in communi novem marc[ham] sterl[ingorum].

[5] Item magistro Andree [Un]g[a]ro, capellano meo,⁴ gippam meam, tunic[a]m / de camellino et clamidem meam e[iu]sdem col[o]ris sm[altatam].

¹ Váci egyház, Bánca István 1240–1242 között töltötte be a püspöki hivatalt.

² Bentivegna/Bentivenga (de Bentinvegnis), OFM, bíborosi káplán (1264–1266), Todi püspöke (1276–1278), albanói püspök-bíboros (1278–1289). Bővebben ld. Kiss 2015, *Bánca István bíborosi familiájának tagjai*, 10.

³ Gratia OFM, 1264–1266 között Bánca bíboros káplánja volt. PARAVICI BAGLIANI 1972. 355; PARAVICI BAGLIANI 1980. 129/5. jz. Bővebben ld. Kiss 2015, *Bánca István bíborosi familiájának tagjai*, 19.

- [6] [Item ... u]nam [de] cappis meis meliorem.
[7] Item magistro Symoni U[n]garo, capellano meo,⁵ tun[ica]m et su[per]tunicale meum de blaveto et una ca[p]pam de meis.
[8] Item magistro [...], / priori Sanctorum Apostolorum de Spoleto, capellano meo,⁶ [se]x ma[rchas] sterling[orum].
[9] Item magistro P[au]lo de Reate, capellano meo,⁷ sex ma[rchas] sterling[orum].
[10] Item Iacobino, clerico meo,⁸ q[u]atordecim ma[rchas] sterling[orum].
[11] Item Guidob[ono] ⁹ sex ma[rchas] sterling[orum].
[12] G[...], / clerico meo,¹⁰ du[a]s ma[rchas] sterling[orum].
[13] Item [I]oh[ann]i (?), n[e]poti et familiari meo,¹¹ centum ma[rchas] sterling[orum] et [t]res de equis meis melioribus.
[14] Item [...] Ung[aro, serv]i[e]nti meo,¹² viginti ma[rchas] sterling[orum] et unum equm de meis.
[15] Item Iacobo Ungaro, servienti [meo],¹³ / quind[e]cim ma[rchas] sterling[orum].
[16] Item Anch[ero] (?) de Canossa¹⁴ decem ma[rchas] sterling[orum].
[17] Albertino¹⁵ sex ma[rchas] sterling[orum].
[18] Item Iohanni¹⁶ [... marc. st]erl.
[19] Item Guillelmo, marescaco,¹⁷ sex ma[rchas] sterling[orum].
[20] Item Iohanni, coquo,¹⁸ quinque ma[rchas] sterling[orum].
[21] Item [...] / Lucio coquo,¹⁹ quinque ma[rchas] sterling[orum].
[22] Item [Alber]tino, port[ario],²⁰ decem ma[rchas] sterling[orum].
[23] Item Petri Pagano²¹ quattuor ma[rchas] sterling[orum].
[24] Item Nolano²² (?) sex ma[rchas] sterling[orum].
[25] Item Huguicio²³ (?) tres ma[rchas] sterling[orum].
[26] Item Grasso²⁴ tres ma[rchas] sterling[orum].
[27] Item [Ray]/nalducio²⁵ tres ma[rchas] sterling[orum].
[28] Item Salv[ucio] ²⁶ tres [marchas] sterling[orum].
[29] Item Gerardino de coquina²⁷ unam marcham sterlingorum
[30] Item volo et mando dari [...] U[n]garo, s[acer]doti²⁸ existenti in [...], supertunicale et cappam meam de blaveto.
[31] Item [...] / de Capella, scriptori penitentie Sedis Apostolice,²⁹ tres marchas sterlingorum.

⁴ Andreas Ungarus (Magyar András), perjel (SS. Apostolorum, Spoleto e.m.), korinthuszi kanonok, bíborosi káplán, *commensalis* (1263). Bővebben ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 2.

⁵ Simon Ungarus (Magyar Simon), pápai káplán, bíborosi kamarás (1266), bíborosi káplán (1270). Bővebben ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 46.

⁶ Ld. az [5] tételt!

⁷ Paulus de Reate (Rieti), Báncsa bíboros káplánja. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 37.

⁸ Jacobinus, *clericus*. Bővebben ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 18.

⁹ Guidobonus, *familiaris*, bíborosi káplán. Bővebben ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 15.

¹⁰ Minden bizonnyal Gerardus de Parma. Bővebben ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 13.

¹¹ János, a bíboros unokaöccse, káplánja, győri, zalai esperes. Bővebben ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 19.

¹² Ungarus ?, a bíboros szolgája. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 50.

¹³ Jacobus Ungarus (Magyar Jakab) a bíboros szolgája. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 19.

¹⁴ Ancherus de Canossa *familiaris*. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 4.

¹⁵ Albertinus *familiaris*. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 1.

¹⁶ Feltehetően azonosítható Johannes Pelagiusszal, salamancai *portionarius*szal és kanonokkal, compostellai kanonokkal, urgelli esperessel, Ferdinánd kasztíliai és leóni király klerikusával, bíborosi káplánnal. Bővebben ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 20.

¹⁷ Vilmos a bíboros marsallja. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 18.

¹⁸ János szakács. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 24.

¹⁹ Lucius szakács. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 26.

²⁰ Albertinus ajtónálló (?). Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 2.

²¹ Petrus Paganus *familiaris*. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 40.

²² Nolanus *familiaris*. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 31.

²³ Huguicius *familiaris*. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 21.

²⁴ Grassus *familiaris*. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 17.

²⁵ Raynalducus *familiaris*. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 42.

²⁶ Salvucus *familiaris*. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 45.

²⁷ Gerardinus kukta (?). Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 14.

²⁸ Ungarus ?, a bíboros udvari papja. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 51.

²⁹ ? de Capella, az Apostoli Poenitentia írnoka. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 51.

[32] Item Rogerio, b[ar]berio meo,³⁰ unam marcham sterlingorum.

[33] Item volo et mando quod medici servien[tes ...] infirmi[tates], remunerent[ur] ad arbitrium [executorum] meorum.

[34] Item [volo et] / mando quod satisfiat panatteri[o] meo³¹ de eo in quo te[n]eor eidem.

[35] Item volo et mando quod si de quantitate s[ex] milium libr[as] prov[entas] quas nobil[is] vir domin[us] Henricus tunc senator Urbis³² per se vel alium michi abstulit in Urbe, [recupe]rari contig[e]rit, illud quod recuperabitur detur pro [anima] mea [per execu]tores meos ecclesiis [Ur]bis tam secularibus quam religiosis, preterquam ecclesie Lat[e]ranensim prout eis visum fuerit, expedire.

[36] Sepulturam michi elig[o] apud dictam ecclesiam [Sancti] / Salvato[ri]s Sancte Balbine de Urbe.³³

[37] Libros meos et pecuniam quam habeo et habere debeo tam a Bonaventura de Senis³⁴ et sociis suis quam aliis quibiscumque, et cet[er]a omnia alia bona mea mobilia que V[iterb]ii habeo, dimitto [ad o]nus executorum meorum distribuenda per eos pauperibus eccle[siis], piis locis et pro anima mea, prout secundum Deum anime mee saluti videbitur expedire.

[38] Super premissis quidem omnibus que superius continentur ordin[o] et facio executores [meos] / venerabiles viros dominum Henricum Hostiensem et [Ve]lletrensem episcopum,³⁵ et dominum Iohannem, Sanctio Nicolai in carcere Tulliano diaconum³⁶ cardinales et eorum fidei hec ger[e]nda et exequenda committo.

Hanc igitur dispositionem ac ordinationem [me]am volo valer [iure] / testamen[ti] aut codicillorum sive donationis causa mortis et cuiuscumque [alterius] ultime voluntatis melius valere pote[st].

Acta sunt hec Viterbii in camera palatii Viterbiensis ecclesia in qua idem reverendus pater [et dominus Stephanus] Prenestinus [episcopus] / moratur, presentibus dicto venerabili patre domino I[ohanne] Sancti Nicolai in carcere Tulliano diacono cardinali, ac meo Lambardo notario³⁷ et testibus infrascriptis ab eodem domino S[tephano] Prenestino episcopo specialiter rogatis videlicet [fratres Ben]tivegna ordinis fratrum Minorum,³⁸ / magistro Iohanne Salvatici, Apostolice Sedis scriptore, magistro Andrea de Niversa³⁹, clerico familiaribus dicti venerabilis patris domini I[ohannis] cardinalis, fratre Bentivegna et fratre Gratia ordinis fratrum Minorum, familiaribus dicti ve[n]erabilis patris domini episcopi Pre[nestini]. In anno nativitatis Domini millesimo ducentesimo septuagesimo, indictione tertiadecima, die quinta intrantis [men]sis iulii, Apostolica Sede vacante.

(S) [Ego Lambardus ... notarius] de mandato [dicti] domini [cardinalis ...] scripsi et publicavi [...].

Orig.:

- BAV Archivio del Capitolo di S. Pietro, cod. C 95 fol. [1v-2r](#) [A] – 445 x 209 mm. méretű kódexben.⁴⁰

Ed.:

- PARAVICI BAGLIANI 1971 = PARAVICINI BAGLIANI, Agostino: Un frammento del testamento del cardinale Stephanus Hungarus (†1270) nel codice C 95 dell'Archivio del Capitolo di San Pietro. *RSCI* 25 (1971), 168–182, itt: 179–182; PARAVICI BAGLIANI 1980 = PARAVICINI BAGLIANI, Agostino: I testamenti dei cardinali del duecento. Roma, 1980. (Miscellanea della Società Romana di Storia Patria 25.), 18, nr. 13., 127–132, nr. V.

Comm.:

³⁰ Rogerius, a bíboros borbélya. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 44.

³¹ A bíboros pékje (?). Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 55.

³² Arrigo, Kasztíliai Ferdinánd testvére, a ghibellin-párt szenátora Rómában 1267. július 2-án, július 26. és december 28. között, ill. 1268. május 27-én. PARAVICI BAGLIANI 1980. 131/10. jz.

³³ A Szt. Megváltó titulus későbbi, csak a 14. században bukkan fel, V. Orbán pápa idején. A S. Balbina Róma egyik egyháza. A helyi viterbói hagyomány szerint Báncsa a helyi ferenceseknél akart temetkezni. PARAVICINI BAGLIANI 1971. 181., nr 9; PARAVICINI BAGLIANI 1980. 131/11 jz.

³⁴ Valószínűleg Bonaventura Bernardini a Bonsignori di Siena kereskedő társaság tagja. PARAVICINI BAGLIANI 1980. 131/12. jz.

³⁵ Henricus de Bartholomaeis vagy Henricus de Susa, kánonjogász, sisteroni püspök (1244–1250), embruni érsek (1250–1263) Ostia és Velletri püspök-bíborosa (1262–1271: 1263. január 9. – 1268. február 28., †1271. október 21). HC I. 8/3. jz., 35, 234, 454.

³⁶ Johannes Gaetano Orsini a S. Nicolaus in carcere Tulliano alszerpap-bíborosa (1244–1277), a későbbi III. Miklós pápa (1277–1280). HC I. 7, 52.

³⁷ Lombardus, a bíboros jegyzője. Ld. Kiss 2015, *Báncsa István bíborosi familiájának tagjai*, 30.

³⁸ Vö. [4]!

³⁹ Johannes Salvaticus pápai írnok és Andreas de Niversa klerikus, Johannes Caietani de Ursinisi bíboros *familiarisai*.

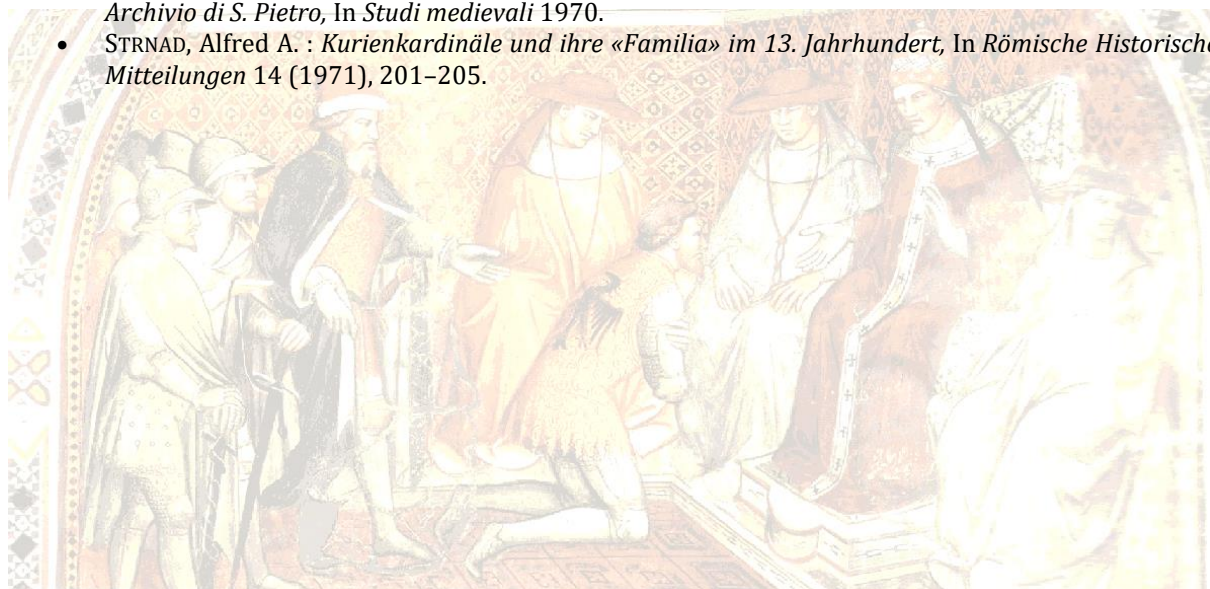
⁴⁰ A kódex tartalma: Szent Biblia a Teremtés könyvétől Ruth könyvével bezárólag 207 fol. terjedelemben. Vö.: STORNAJOLO 1968. II. 5–6.

- STORNAJOLO 1968 = STORNAJOLO, Cosimo: *Inventarium codicum manuscryptorum latinorum Archivi Basilicae S. Petri in Vaticano maxima ex parte e recensione Cosimi Stornajolo (Arch. S. Petri, H 99 – 100) depromptum*. I–III. [Roma, 1923] 1968. II. 6;
- CANART 1966. 14, nr. 16⁴¹;
- PARAVICINI BAGLIANI 1971. 168–179;
- NEBBIAI DALLA GUARDA, Donatella: *Bibliothèques en Italie jusqu'au XIIIe siècle. État des sources et premières recherches*. In: *Livres, lecteurs et bibliothèques de l'Italie médiévale (ixe–xve siècles). Sources, textes et usages. Actes de la Table ronde italo-française (Rome, 7–8 mars 1997) – Libri, lettori e biblioteche dell'Italia medievale (secoli IX–XV). Fonti, testi e utilizzazione del libro. Atti della Tavola rondo italo-francese (Roma 7–8 marzo 1997)*. Ed. LOMBARDI, Giuseppe – NEBBIAI DALLA GUARDA, Donatella. Roma, 2000. 7–129, itt: 59;
- KISS 2015 = KISS Gergely: *Dél-Magyarországtól Itáliáig. Báncs nembeli István (1205 k. – 1270) váci püspök, esztergomi érsek, az első magyarországi bíboros életpályája*. Pécs, 2015. 204–208.

Egyéb irodalom:

- PRATESI, Alessandro: *Una Bibbia emblematica*. In *Commentario storico paleografico artistico critico della Bibbia di San Paolo fuori le Mura (codex membranaceus saeculi IX)*, 1993. 81–92.
- SCICOLONE, Ildebrando, O.S.B., : *Il cardinale Giuseppe Tomasi di Lampedusa e gli inizi della scienza liturgica*. Roma, 1982.
- DE MARCO, Franca: *Censimento dei codici dei secoli X–XII*. Roma: Biblioteca Apostolica Vaticana, Archivio di S. Pietro, In *Studi medievali* 1970.
- STRNAD, Alfred A. : *Kurienkardinäle und ihre «Familia» im 13. Jahrhundert*, In *Römische Historische Mitteilungen* 14 (1971), 201–205.

⁴¹ Canart szerint a Archivio S. Pietro állományában H 99 jelzet alatt található meg Cosimo Stornajolo munkája, ez az állomány azonban ma már a *Biblioteca Vaticana* részét képezi. Jelenleg a BAV Sala Consultazioni Manuscritti 411(1–3) alatt található meg. STORNAJOLO 1968.